

dombháton, egyszer már lenéztél innen a völgybe, egyszer már végigjöttél ezen az ösvényen, egyszer már látad ezt az ég felé nyúló nagy fekete fát, egyszer már rátértél a töredezett aszfalttal borított útra, egyszer már elmentél ezek mellett az épületek mellett, egyszer már belestél a bedeszkázott ablakok résein, egyszer már látad ezeket a szétdobált tárgyakat.

Közben pedig tudod, hogy igazából még egyszer se, soha. Amit érzel, az emlékezés délibábja, nyugtalanító viszketős érzés, a fantomfájdalmat képzeled ilyennek. Olyan, mintha figyelne valaki, mintha te figyelnél valakit, akit pedig nem is látsz, olyan, mintha folytonosan mozgást érzékelnél a szemed sarkából, de sosem lennél képes arra, hogy elég gyorsan kapd oda a fejed ahhoz, hogy meglásd, mi is az. Szédülni kezdesz, de nem forog veled a világ, inkább valahogy körülötted fordul el, kiránt a valóságból, azt érzed, hogy itt vagy és nem vagy itt, és ettől mintha a valóság is megváltozott volna körülötted, mintha nem lenne többé azonos önmagával.

Mész előre, és azt érzed, hogy egy hajszálrepedés keletkezett a világ szövetén, nem is egy, hanem megszámlálhatatlanul sok, a repedések vonzzák a kezed, mint az ablakkereten a felhólyagzott festék rései, jó érzés lenne odanyúlni, befeszíteni alá a körmöd, lehántani a fa korhadó felületéről, hagyni, hogy széttörjön az ujjaid között és a földre pörögjön.

Elképzeled az érzést, látod is a tenyereden a lehántott festékdarabot, éppen csak a színét nem tudod meghatározni, nem fehér és nem szürke és nem fekete és nem átlátszó, darabokra török a tenyereden, homokká foszlik, vékony örvénylő spirálokba fonódva ömlik át az ujjaid között, a szédülés a föld felé ránt, mintha megbotlanál, majdnem elesel, belekapaszkodsz valamibe, de nem tudod, hogy mi az, mintha elvesztették volna a nevüket a tárgyak, mintha mindent elfelejtették volna, mintha nem volna neve többé semminek.

Azért sem állsz meg, botladozva lépkedsz tovább, előre és felfele, mintha ködben járnál, vagy név nélküli sűrű szürkességben, mintha örökre eltévedtél volna, úgy mész előre, előre és felfele. Semmit sem tudsz, vagyis csak azt tudod, a semmit, és azt is tudod, hogy ez az igazi határ, ha át akarsz jutni a túloldalra, akkor most nem szabad megállnod, mert akkor tényleg itt maradsz örökre, nyelv nélkül, önmagad nélkül, minden nélkül.

Vakon botorkálva mész tovább. Nem tudod mennyi ideig tart, mintha az idő is megszűnt volna. Nem vagy ott, sehol se vagy, mert nincs hol lenned.

A lényeg, hogy ne állj meg. Ha elég sokáig mész, akkor átérsz majd. Hirtelen fogsz visszakapni mindent. Megint ott leszel, és nem csak te, minden más is, és semmi sem olyan lesz mint amilyen volt, de hogy pontosan milyen, azt csak akkor tudod meg, ha már odaértél. Akkor majd állj meg, és nézz körül újra.

*Élesdi Művésztelep megnyitó szövege – 2013. január 31., 10:57
in: ALFÖLD 2014. május*

URBÁN JÓZSEF,

IDEGEN? KÉRDÉS

Buta, mint egy kérdőív – tartja a mondás.

Miért buta minden kérdőív? Azt hiszem, azért, mert árnyalatok nélküli, leszűkítő, eleve bezár valamilyen vonatkozási rendszerbe. Talán az úgynevezett nyílt végű kérdések mentenek valamit a dolgon, de azok sem az igaziak.

Az igazán jó megoldás a kérdés keresésére irányul. Ahogy Slavoj Žižek mondja:

"[...Ph]ilosophy can provide answers, but it can do something which maybe is even more important, [...]. As important as providing answers and a condition for it, maybe even the condition, is to ask the right question."

"A filozófia képes válaszokkal előállni, de tud másvalamit is, ami talán még ennél is fontosabb. [...] Fontos ugyan válaszokat adni és megteremteni ehhez a feltételeket, de talán az igazi feltétel az, hogy a megfelelő kérdést tegyük fel."

Aki kérdez, az kéri is valamire a másikat. Kéri arra, hogy lássa valamilyen módon a világot. A kérdés láttat, feltételeket teremt, keretez. Irányítja a szemet és a látást.

A kérdőív azért buta, mert nem tud erről, illetve mert nem hajlandó tudomást venni erről. Csak megy előre a maga által kitaposott úton. A kérdőív esetében nemcsak nem lehet a sorok között olvasni, válaszolni sem lehet a sorok között: nem kíváncsi az így születő meglátásokra.

Nem mindegy, hogy mit kérdezőnk egymástól. Nem mindegy, hogy mit kérünk egymástól.

A jó kérdés megváltó erejű.

Engem rosszra visz a bevándorlással kapcsolatos kérdőív. A saját korlátaimmal szembesülök, amikor elolvasom. Belőlem rosszat hoz ki, a bennem levő rosszat mozgósítja. Amikor olvasom, minden kérdés egyértelmű választ sugall, a bennem lévő félelmeket és kirekesztő ösztönöket hívja elő. Nem tudok nem válaszolni rá, és nem tudok másként válaszolni rá.

Rossz az, aki rosszra gondol? Oké, értem. Gyónás előtt lelki tükröt veszek a kezembe. Azzal is a rosszat keresem magamban, de nem azért, hogy a rossz bennem maradjon, én meg a rosszban.

A konzultációs kérdőív is mondja nekem azt: „Ez vagy te.” De úgy mondja – én csak így tudom hallani –, hogy azt is mondja: „Ennyi vagy. Ennél többre nem futja.”

Szeretnék nem ez lenni. Hogyan tudnék nem ez lenni? Ez a kérdés, ez a lehetőség itt nincs.

Ez a kérdőív nemcsak buta. Ez a kérdőív valami más is. Bénító, mérgező, keserítő. A saját keserűségemmel áraszt el. De ettől nem jobb: igazán ezért rossz.

Nem mindegy, hogy mit kérdezőnk, mit kérünk egymástól.

Amikor a feltámadott Jézus fölkeresi bezárkózó, ellenségeket látó barátait, ezzel a szóval fordul hozzájuk: „Békesség, ne féljetek!”

Ne félj! Nem azt mondja ezzel, hogy gyomláld ki magadból a félelem érzését, hanem azt, hogy ne engedj a félelem visszahúzó erejének. Ne higgy annak, amit a félelem sugall! Ne a félelmed szerint láss!

Egy másik evangéliumi jelenetben (Máté evangéliuma 8. fejezet), ahol már szinte a föltámadott erejét elővételezve tesz csodát Jézus, ezt mondja az ijedt tanítványoknak a csónakban, mielőtt lecsendesítené a tengert: „Mit féltek, kicsinyhitűek?”

Jézus kérdez. Költői kérdés ez? Nem igazán. A jelenetben ugyan nehéz elképzelni, hogy beszélgetés alakulhat ki, hiszen közvetlen életveszélyben vannak, Jézus mégis vár valamilyen választ. Leginkább a szembesülést. Jézus is kér tehát a kérdésével. Azt kéri a riadt tanítványoktól, hogy nézzenek szembe a félelmükkel, és kérdőjelezzék meg.

Jézus elsőként nem az életveszélyt hártja el, hanem kérdez. Nem intézkedik, nem megoldja a helyzetet, hanem az új, a tágasabb látásra juttat el. „Mit féltek, kicsinyhitűek?” Talán a csoda éppen ez, nem pedig az, ami utána következik. Mielőtt a tenger nyugodttá válna, átalakulnak a tanítványok: látnak. A meghívásuk – a kérdésben foglalt meghívás – mindenestre erre szól.

A jó kérdés csodát tesz, mert felszabadít, látóvá tesz. Belül és belülről alakít át, és ezzel azt is mondja: több vagy, mint a félelem, jó van benned, képes vagy jó lenni és jót adni.

A Máté-evangéliumban van egy párhuzamos jelenet a 14. fejezetben, ahol Jézus nem együtt van a veszedelmes ellenszélbe kerülő tanítványokkal, hanem felkeresi őket, kívülről lép oda hozzájuk. A kétféle jézusi megszólítás – „Bízzatok, én vagyok, ne féljete!” és „Te kishitű, miért kételkedtél?” – itt egyazon történetben szerepel, amitől egybe kapcsolódnak a Jézussal együtt töltött idő emlékei és a Feltámadottal való találkozás tapasztalata. Figyelemre méltó, hogy a „megoldás” – a háborgó tenger lecsendesítése – itt is csak másodikként, később érkezik, és ezzel hangsúlytalanná válik. Nem a szél lecsendesítése, nem a félelmet okozó helyzet megváltoztatása áll a jelenet középpontjában, hanem az a változás, amelyet a Jézussal való találkozás okoz.

Jézus kívülről szólítja meg a tanítványokat. Ezzel a félelem helyéről, a csónakból kívültre, önmagához hívja őket. Nem egyszerű ez, mert egyrészt nem a nyugalomba hív – hiszen a háborgó tengeren keresztül kell megközelíteni, vagyis pontosan abba a közegbe belépve, amelynek háborgása a csónakot a félelem helyévé teszi – , másrészt a csónakból Jézus is idegennek, ismeretlennek, félelmetesnek látszik. A félelem miatt a tanítványok mindent, ami a csónakon kívül van, idegennek és fenyegetőnek látnak, Jézust is.

Jézus tehát a tágasságra hív – kívültre –, és ezzel együtt arra is, hogy többet lássanak, mint amit a félelem látni enged, de ez a többet látás egy idegen fel- és megismerésében áll, aki a csónakban ülő számára halálos fenyegetést jelentő közegben van.

Péter ezért mondja: „Uram, ha te vagy, parancsold meg, hogy odamenjek hozzád a vízre!” A meghívás – „Gyere!” – odaátra szól: Jézus kint van, az idegenben, ott, ahol a halásos veszély is.

A vízre járva átmenni oda nem csodaszerű mutatvány, hanem „odamenni hozzád”: vagyis találkozás Jézussal, akit Péter úgy érhet el, hogy belép a fenyegető közegbe, amelyről kiderül, hogy nemcsak Jézust, de a csónakból kilépő Pétert sem nyeli el.

A csónakból kilépni és átmenni oda nem felvilágosult nyitottság, hanem „odamenni hozzád”: vagyis találkozás Jézussal, aki Péter számára e nélkül a kilépés nélkül idegen és félelmetes marad.

A félelmet legyőzve átmenni oda nem hiterjesztő program, hanem „odamenni hozzád”: vagyis találkozás az evangéliummal, találkozás az élő Jézussal, aki a halálon túl – de így a halálban – van, „örökké él leöltként” („semper vivit occisus”, „halálában lett örökkön élő áldozat” – ahogy a liturgia mondja a húsvéti praefatióban).

A Máté-evangéliumban ezt a jelenetet közvetlenül megelőzi a csodás kenyérszaporításé, amelynek kulcsmondata ez: „Ti adjatok nekik enni!” Jézus ezzel is valami hasonlóra hív: merni kockáztatni azt, amim van, ami vagyok; hinni, hogy van mit adnom, van bennem jó, van bennem élet, amelyet a halálos, idegen helyzetbe „beáldozva”, több leszek, a teljes életben részesülök.

Erre hívja Jézus Pétert és a többi tanítványt: ugyanarra a kilépésre, amely Jézus egész egzisztenciáját jellemzi; ugyanarra az önátadásra, amelyről Jézus élete is szól. Ez a kilépés, ez az önátadás nem megszünteti, hanem átformálja őket; nem mássá teszi, hanem igazi önmagukká. Ezt jelenti a Jézussal való találkozás; így lehet vele találkozni.

A Jézussal együtt töltött idő emlékei és a Feltámadottal való találkozás tapasztalata nem véletlenül vezetett oda, hogy a keresztények minden idegenben, minden jövevényben nem egyszerűen az evangelizálás „célszemélyét” látták, hanem azt az Áldott Idegent, akiben a több, a teljes étellel, a több, a teljes valósággal találkozhatnak.

Ebből a hozzáállásból – a félelem ellenére állandó kilépés és odalépés a fenyegetőnek megélt ismeretlenhez és idegenhez – aztán egy sajátos életmód alakult ki, amely a keresztényeket magukat is idegenné, otthontalanná tette mindenütt. A 3. században így mondta ezt a Diognétosz írt levél szerzője:

„Saját hazájukban laknak, de mégis jövevényekként; mindenben részt vesznek polgárokként, de mindent elviselnek, mint idegenek; bárhol, idegenben is otthon vannak, de minden haza idegen számukra” (V.2-5.).

Idegennek lenni minden hazában, értsük jól, nem a kívülmaradást, nem az elkülönülést, nem az elzárkózást, nem az elköteleződés elutasítását jelenti. Az „idegenség” ugyanis annak a tapasztalatától van, hogy a valóság mindig több, mint bármely rendszer vagy kultúra. És az „idegennek maradás” azt szolgálja, hogy újra meg újra

hatékony, éltető tanúságot tudjanak tenni arról, hogy az élet több, mint amit a halálfélelem látni enged belőle.

Evangelizálni eszerint nem más, mint meghívni, ki-hívni az embereket erre a kettős kalandra: hogy merjenek nyitottan, befogadásra készen kilépni, odalépni az idegenhez, és merjék felajánlani, kockáztatni a magukban levő jót, önmagukat mint táplálékot, önmagukat mint jót, hogy végérvényesen, örökre elidegeníthetetlenül igazi önmagukká váljanak.

Mit kérdez tőlünk Jézus ebben a helyzetben? Minket, akik riadtan állunk a bevándorlók tömege előtt, mire hív Jézus kérdése: „Mit féltek, kicsinyhitűek?”

Engem szembesít a félelmeimmel. Én ezt mondom Jézusnak:

Félek az idegenektől, félek a bevándorlóktól, félek a muszlimoktól. Nehéz kereszténynek lennem ebben a helyzetben, nehéz az evangélium szerint élnem. Nem nagyon megy. Nem tudok szegény lenni. Nem merem adni, ami az enyém, és ami vagyok. Nem tudok befogadó lenni. Félek, hogy ha jönnek ide Afrikából, Ázsiából, a Közel-Keletről, akkor elveszünk. Védekezni akarok. Harcra készülök. Támadva érzem magam. Szeretnék visszatámadni. Félek.

Jézus azt kérdezi tőlem: Van-e kedved bennük velem találkozni? Lehetne esetleg azzal kezdeni, hogy megismerem őket. Tudod, kik ezek, akik errefelé igyekeznek? Ismered ezeknek az embereknek a helyzetét? Ismered az iszlámot? Ha egy kicsit tanulnál, akkor talán nekibátorodnál, és valami igazán jó is kiszülhetne ebből az egészből. Gondoltál-e arra, hogy ők is tanulhatnak tőled? Van mit adnod nekik: nemcsak a javaidat, hanem a benned levő jót. Mit szólna ahhoz, hogy szelíden, minél inkább védtelenné téve magadat beszélj nekik magadról és rólam? Van kedved velük találkozással velem találkozni?

Jézus kérdése engem arra hív, hogy lássak túl, és lépjek túl a félelmeimen; hogy higgyem el, a valóság több, mint amit a félelem látni enged belőle. Az élet több, mint amit a halálfélelem látni enged belőle.

Ez a félelemmentes helyzet – reálisabban: a félelem vezérelte bezárkózást állandóan visszautasító hozzáállás – nyit teret azután annak is, hogy ne bénultan, hanem okosan és leleménnyel keressem a megoldást. Olyan megoldást, amelyben tanulok, és amely így még jobban megerősít abban, hogy ne féljek, hanem merjek nyitott lenni, amikor az idegenek és ezért félelmetesnek megélt másikkal találkozom. Ebben biztosan fontos szerepe van annak, hogy lássam: azok, akik útra keltek a hazájukból, nem arctalan lények, hanem emberek, Jézus testvérei, a testvéreim, akikkel ezért van értelme találkoznom.

Mielőtt intézkednénk, mielőtt elhárítanánk a „veszélyt”, tágasságra van szükségünk, tudnunk kell látni.

Nem mindegy ezért, hogy mit kérdezzük egymástól. „Mit féltek, kicsinyhitűek?”

KISZELY KÁROLY

MEGVILÁGOSODÁS

A boldogság
a szegfűgomba illatában van,
a kakukkfűvirágban,
a madárhangokban,
a rigók félénk barátságában,
a méhzümmögésben,
a tücsökciripelésben,
a csöndes, langyos eső kopogásában,
az eső utáni tiszta, nedves levegő illatában,
az ázott föld szagában,
a sürgetés nélkül végzett munkánk fáradságában,
a folyóhőmpölygésben,
a folyóparti köveken napozó gyíkok látványában,
a gyerekrigók röpülni tanulásában,
egy friss vizű tó színében, illatában május elején,
a frissen kaszált fű illatában,
a sündisznó látványában,
a "csúnya" béka ékkő-szerű szemében,
a zengőlégy falánk, maszatoló virágporevésében,
Bach zenéjében,
szenedéllyel énekelt spirituálékban,
polinéz dalokban.

A boldogság abban van
ha egy dűnére fölsietve meglátjuk a tengert;
ha önfeledten szaladunk
(ami nem is olyan "önfeledt",
hiszen ilyenkor éljük át igazán önmagunkat);
ha futunk a tengerpart nedves homokján;
ha langyos nyári estén, hársfavirágzaskor
mélyeket lélegezve kóstolgatjuk a levegőt;
ha tudunk örülni az esőnek is, mert ráérünk;
ha mindig kialudhatjuk magunkat;
ha élvezettel tudjuk tenni azt, ami szükséges;
ha a madarak ébresztenek reggel;
ha kézenfogva sétálunk a kedvesünkkel a tóparton,
víz szélén gázolva nyári napsütésben;
ha kézenfogva sétálunk kisgyermekünkkel
a virágzó dombtetőn,
válaszolunk kérdéseire és együtt bogarászunk;
ha ködös októberi napok után
még langyosan-fényesen kisüt a nap,
és fölsétálunk a hegyre azzal akit szeretünk;
ha ünnep előestéjén fölnézünk az alkonyodó,
de még világos nyári égre, és meglátjuk a holdat;
ha nyáron úszástól lehülve a forró homokba ülünk;
ha legalább ketten örülünk annak, ami szép...